

ปัญหาการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ด้วยระบบประเมินความเสี่ยง ในชั้นพิจารณาคดีของศาล

The Problems Temporary Release Accused or Defendant in Criminal cases with Risk Assessment System in at the Court Hearing

พิมพ์ภัส ศรีธนานุวัตร*
Phimlaphat Sritananuwat

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยง (2) ศึกษากฎหมายและมาตรการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงตามกฎหมายไทยและต่างประเทศ ประกอบด้วยสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น (3) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงและ (4) เสนอแนะแนวทางการแก้ไขกฎหมายและมาตรการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยง

การศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นตัวบทกฎหมาย ตำรา บทความ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ งานวิจัย วารสาร คู่มือการปฏิบัติงาน และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ

ผลการศึกษาพบว่า (1) การปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงมีหลักเกณฑ์ข้อจำกัดเฉพาะผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีคดีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี และมีบุคคลรับรองความประพฤติและบุคคลอ้างอิงยืนยันความน่าเชื่อถือ การปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ จึงเป็นเพียงการให้โอกาสผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนบางกลุ่มที่มีโอกาสเข้าถึงสิทธิในการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงเท่านั้น (2) จากการศึกษากฎหมายสหรัฐอเมริกาให้สิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการพิจารณาปล่อยชั่วคราวได้ทุกคดี ยกเว้นคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ส่วนกฎหมายประเทศญี่ปุ่นมีกลไกการกลั่นกรองผู้ต้องหาตั้งแต่เริ่มดำเนินคดีและให้สิทธิจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราวในชั้นพิจารณาคดีของศาลเท่านั้น สำหรับประเทศไทยให้สิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยขอปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงโดยมีหลักเกณฑ์ข้อจำกัดเฉพาะตามที่ศาลกำหนด

* สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

(3) ปัญหาการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยง คือ การจำกัดอัตราโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่เกิน 5 ปี ไม่มีหน่วยงานสนับสนุนศาลด้านข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลย ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีบุคคลรับรองความประพฤติและบุคคลอ้างอิง ระดับความเสี่ยงและเงื่อนไขการกำกับดูแลไม่เหมาะสมกับอัตราโทษ ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะ (4) แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 โดยบัญญัติเพิ่มเติมในส่วนของการวินิจฉัยคำร้องขอปล่อยชั่วคราวต้องพิจารณาผลของการประเมินความเสี่ยงประกอบด้วย และแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 190 โดยบัญญัติเพิ่มเติมในส่วนของการลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีระหว่างการปล่อยชั่วคราวไว้เป็น มาตรา 190/1 บัญญัติว่า “ผู้ใดหลบหนีระหว่างการได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวไปจากศาล พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน หรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจให้ปล่อยชั่วคราวในคดีอาญา ต้องระวางโทษ...” โดยบทลงโทษสำหรับความผิดในการหลบหนีนั้นจะต้องไม่ระงับสิ้นไป เพราะเหตุที่มีการสั่งไม่ฟ้อง ยกฟ้อง จำหน่ายคดีหรือถอนฟ้องผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้นั้นแต่ประการใด

คำสำคัญ: การปล่อยชั่วคราว, ผู้ต้องหาหรือจำเลย, ประเมินความเสี่ยง

Abstract

This independent study aimed (1) to study concepts, theories and principles of right and freedom protection of alleged offenders or defendants for temporary release with a risk assessment system, (2) to examine laws and measures of temporary release with the risk assessment system according to Thai and foreign laws of the United States of America and Japan, (3) to analyze problems and obstacles of temporary releases with the risk assessment system and (4) to propose a guideline for amendment of laws and measures of temporary release with the risk assessment system.

This independent study is qualitative research, conducted by examining related documents including laws, textbooks, articles, theses, research studies, journals, instruction manuals and information from electronic media in Thailand and foreign countries.

The findings revealed that (1) the temporary release with risk assessment system contained principles restricted for alleged offenders or defendants whose punishment was imprisonment not exceeding 5 years, and who had a person certifying their behavior and reliable reference. The temporary release with risk assessment system could not provide assistance for the alleged offenders or defendants thoroughly. It was just to give an opportunity to some groups of impoverished alleged offenders or defendants to access the right of temporary release with the risk assessment system. (2) According to the study of US laws, the right of

temporary release was granted to alleged offenders or defendants in every case except for cases subjected to a death sentence. Meanwhile, Japanese laws contained a mechanism to screen alleged offenders from the start of case proceedings and the defendants were granted right of temporary release in the court's proceedings only. Speaking of Thailand, the right for temporary release was granted to alleged offenders or defendants based on the risk assessment system under restricted principles as specified by courts. (3) A problem of temporary release with risk assessment system was the limitation of punishment of alleged offenders of defendants whose imprisonment must not exceed 5 years. Furthermore, there was no entity to support the courts with information of the alleged offenders or defendants, and there was no person to certify their behavior nor a reference. Moreover, the risk level and conditions of supervision were not suitable with the penalty. Therefore, the researcher has some recommendations that (4) the Criminal Procedures Code, Section 108 should be amended by adding parts related to the diagnosis of a petition for temporary release provided that the risk assessment result be employed for consideration. In addition, the Criminal Procedure Code, Section 190, should be amended by adding provisions related to punishment of alleged offenders or defendants who evade during temporary as Section 190/1 that "Any person who evades during temporary release from a court, a public prosecutor, an inquiry person or a competent officer who grants temporary release in a criminal case shall be subject to..." The punishment for that evasion shall not be terminated because of on litigation, case dismissal, disposal, or withdrawal for that alleged offender or defendant.

Keywords: Temporary release, Alleged offender or defendant, Risk assessment

บทนำ

การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยเรียกหลักประกันถือเป็นปัญหาสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่มีหลักประกัน ศาลอาญาจะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องถูกควบคุมตัวในเรือนจำ แม้จะมีการแบ่งเขตของผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างพิจารณาคดีกับนักโทษเด็ดขาด แต่ยังคงถือว่าเป็นผู้ที่ถูกจำกัดอิสรภาพ ซึ่งขัดต่อหลักกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของผู้ต้องหาหรือจำเลย และขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน เพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยเหล่านั้นยังถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิด จึงจะปฏิบัติกับผู้ต้องหาหรือจำเลยเช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาด

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 29 วรรคสอง ได้บัญญัติรับรองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ว่า ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ แม้ในระหว่างการพิจารณาคดีผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการปล่อยชั่วคราว การควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำเท่าที่จำเป็นและคำร้องขอปล่อยชั่วคราวต้องได้รับการพิจารณา โดยจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีไม่ได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งเป็นหลักประกันคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย

ปัจจุบันประเทศไทยยังพบปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมกันในการปล่อยชั่วคราว ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจน จึงเกิดปัญหาผู้ต้องขังในระหว่างการปล่อยชั่วคราวมีจำนวนมากขึ้น และการที่ศาลยังไม่ได้ตัดสินว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำความผิด ผู้ต้องหาหรือจำเลยควรได้รับสิทธิในการปล่อยชั่วคราวในระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108/1 ศาลจะต้องพิจารณาว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีพฤติการณ์ที่จะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานมากน้อยเพียงใด แต่ในทางปฏิบัติศาลจะพิจารณาจากอัตราโทษและพฤติการณ์แห่งคดีเป็นหลัก เพื่อความสะดวกในการพิจารณาคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยมักจะถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี เพื่อเป็นหลักประกันว่าจะมีจำเลยในวันพิจารณาคดี และสามารถลงโทษจำเลยได้ การควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดีย่อมเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพ ดังนั้น การปล่อยชั่วคราวจึงเป็นมาตรการที่ช่วยบรรเทาผลกระทบดังกล่าว แม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติให้ศาลสามารถให้ดุลพินิจพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวได้อย่างกว้างขวาง แต่ในทางปฏิบัติศาลยังคงพิจารณาจากอัตราโทษและพฤติการณ์แห่งคดี รวมทั้งหลักประกันเป็นสำคัญ เพราะศาลไม่มีข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลย และไม่มีมาตรการที่เหมาะสมในการหาข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เพื่อให้ศาลเชื่อว่าเมื่อปล่อยชั่วคราวไปแล้วผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไม่หลบหนี จึงทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนไม่ได้รับโอกาสในการปล่อยชั่วคราวระหว่างการพิจารณาคดี เพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่สามารถหาหลักประกันมาวางต่อศาลได้ ซึ่งการที่ศาลใช้เกณฑ์บัญชีมาตรฐานกลางหลักประกัน ตามข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2548 อาจจะไม่สอดคล้องกับพฤติการณ์ที่จะหลบหนีหรือผิดสัญญาประกัน และส่งผลกระทบต่อศาลในการบังคับคดีกับผู้ประกัน ปัจจุบันยังคงมีปัญหาการติดตามจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีในระหว่างการปล่อยชั่วคราวอย่างต่อเนื่อง ด้วยปัญหาดังกล่าวทำให้ศาลต้องนำแนวคิดใหม่ที่สะดวกและง่ายที่สุดในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเพื่อให้ได้มาตรฐานสากลที่รับรองสิทธิและเสรีภาพเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวซึ่งได้บัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มาตรฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (กฏโตเกียว) เป็นมาตรการขั้นต่ำที่ส่งเสริมการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราว

การนำระบบประเมินความเสี่ยงมาใช้ในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น โดยเปลี่ยนจากการวางหลักประกันมาเป็นการนำข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลยมาประเมินความเสี่ยงโดยอาศัยหลักการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งศาลจะพิจารณาจากข้อมูลส่วนบุคคลและประวัติที่เกี่ยวข้องกับคดีความที่ผ่านมาของผู้ต้องหาหรือจำเลย จากนั้นศาลจะคำนวณความเสี่ยงด้วยข้อมูลทางสถิติและสรุปผลคะแนนความเสี่ยง ศาลอาจจะพิจารณาปล่อยชั่วคราวโดยกำหนดเงื่อนไขการกำกับดูแลที่เข้มงวดแตกต่างกันไปตามระดับความเสี่ยง หลักเกณฑ์การเข้าร่วมระบบประเมินความเสี่ยงนั้นมีข้อจำกัดเฉพาะ ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่สมัครใจ และอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ยกเว้นคดีที่มีความผิดร้ายแรง และมีบุคคลรับรองความประพฤติและบุคคลอ้างอิงความน่าเชื่อถือ ซึ่งข้อดีของการรู้ถึงระดับความเสี่ยงของผู้ต้องหาหรือจำเลย จะช่วยให้ศาลพิจารณาได้ว่าจะอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้หรือไม่ และถ้าหากศาลอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวแล้วจะกำหนดเงื่อนไขในการกำกับดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยให้เหมาะสมและสอดคล้องตามระดับความเสี่ยง โดยแบ่งระดับความเสี่ยงออกเป็น 5 ระดับ (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2560) ดังนี้

1. ระดับความเสี่ยงต่ำมาก	ศาลจะให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสาบานตน
2. ระดับความเสี่ยงต่ำ	ศาลจะให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสาบานตน
3. ระดับความเสี่ยงปานกลาง	ศาลจะใช้วิธีการกำกับดูแลและให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมารายงานตัวต่อศาลตามกำหนดนัด
4. ระดับความเสี่ยงสูง	ศาลจะใช้วิธีการกำกับดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลย แบบเข้มงวด โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM)
5. ระดับความเสี่ยงสูงมาก	ศาลจะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดี/มีคำสั่งขัง

แม้ว่ามาตรการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงและการกำกับดูแลจะสามารถปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มากขึ้น แต่การกำหนดหลักเกณฑ์ทางด้านกฎหมายและข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิในการปล่อยชั่วคราวเฉพาะผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีคดีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี รวมทั้งต้องมีบุคคลรับรองความประพฤติและบุคคลอ้างอิงยืนยันความน่าเชื่อถือ แต่อย่างไรก็ตาม มาตรการดังกล่าวก็ยังคงไม่สามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคได้อย่างแท้จริง เพราะปัญหาการปล่อยชั่วคราวเกิดจากความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจทางสังคมของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ระบบประเมินความเสี่ยงจึงเป็นเพียงการให้โอกาสผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนบางกลุ่มที่มีโอกาสเข้าถึงสิทธิในการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงเท่านั้น ตรงกันข้ามที่ศาลยังไม่มีความพร้อมที่จะใช้ระบบดังกล่าว ปัญหาการไม่มีข้อมูลเพียงพอในการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวจะยังคงเกิดขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่การกำหนดเงื่อนไขในการกำกับดูแลหลังการปล่อยชั่วคราวที่ไม่ได้สัดส่วนกับระดับความเสี่ยงของผู้ต้องหาหรือจำเลยแต่ละราย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วยระบบประเมินความเสี่ยงตามกฎหมายไทยและต่างประเทศ
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาในการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงในชั้นพิจารณาคดีของศาล
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขกฎหมายและมาตรการในการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยง

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบของการวิจัยเอกสาร โดยเน้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทางกฎหมาย เพื่อค้นหาคำตอบตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ตลอดจนค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำบกฎหมาย หนังสือระเบียบ บทความ เอกสารทางวิชาการ คู่มือการปฏิบัติงาน วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

สิทธิมนุษยชน (Human rights) เป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่กำเนิด รัฐมีหน้าที่ต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชน และเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชนกับสิทธิตามกฎหมายก็มีความสัมพันธ์กันอย่างมาก แต่บางครั้งสิทธิมนุษยชนอาจต้องถูกจำกัดด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ สิทธิมนุษยชนนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าความเป็นมนุษย์ เช่น ความมีศักดิ์ศรี ความยุติธรรม ความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นอิสระ นอกจากนี้สิทธิมนุษยชนไม่ได้เป็นเพียงแค่แนวคิดที่เป็นนามธรรมเท่านั้น แต่สิทธิมนุษยชนคือแนวคิดที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ดังนั้น สิทธิมนุษยชนจึงมีลักษณะเป็นทั้งสิทธิโดยชอบธรรมและเป็นสิทธิทางกฎหมายด้วย (วิชัย ศรีรัตน์, 2556)

ในส่วนของการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในชั้นพิจารณาคดีของศาลนั้น หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลจะเป็นการส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนในกระบวนการพิจารณาตามหลักสากลที่ศาลยุติธรรมต้องยึดถือเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เพราะสิทธิในการปล่อยชั่วคราวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยสิทธิในการได้รับการปล่อยชั่วคราวสำหรับผู้ต้องหาหรือ

จำเลยในคดีอาญาเป็นสิทธิที่ดำรงอิสรภาพนอกที่คุมขัง ขณะที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดี สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่เชื่อมโยงกับสิทธิขั้นพื้นฐานอื่น เช่น สิทธิในเสรีภาพ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรม สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดและสิทธิที่จะมีเวลาในการเตรียมพยานหลักฐานในการต่อสู้คดี การปล่อยชั่วคราวจึงเป็นหลักการพื้นฐานที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ ดังนั้น การกักขังระหว่างการพิจารณาคดีจึงเป็นข้อยกเว้นเฉพาะในสถานการณ์ที่มีความเป็นไปได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีพฤติการณ์ที่จะหลบหนี จะทำลายพยานหลักฐาน และก่อภัยอันตรายประการอื่น การที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวในชั้นพิจารณาคดีของศาลเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม (ชาญวิทย์ รัชกุลสุน, 2556)

หลักความเสมอภาค (Equality principle) เป็นหลักการที่สำคัญในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 โดยจะต้องอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเป็นหลักและการไม่ให้ปล่อยชั่วคราวถือเป็นข้อยกเว้นซึ่งเป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง บทบัญญัติดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย (Equality Before the law) หรือสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด จะต้องได้รับความคุ้มครองด้านสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิในการขอปล่อยชั่วคราว (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2555)

ในปัจจุบันการปล่อยชั่วคราวในชั้นพิจารณาคดีของศาลยังคงมีปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากการพิจารณาสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวต้องมีการวางหลักประกันโดยใช้เงินหรือทรัพย์สินเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคกันระหว่างผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน อันเป็นการขัดกับหลักความเสมอภาค ซึ่งมีหลักการว่ามนุษย์ทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และเมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีเงินหรือทรัพย์สินมาวางเป็นหลักประกัน ผู้ต้องหาหรือจำเลยก็จะถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี เพื่อให้เกิดความสะดวกในการดำเนินคดี และเพื่อให้สามารถลงโทษจำเลยได้ ซึ่งการคุมขังจำเลยไว้ในระหว่างพิจารณาคดีนั้นส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของจำเลยและการคุมขังจำเลยไว้ในเรือนจำร่วมกับนักโทษเด็ดขาดและได้รับการปฏิบัติเสมือนเป็นนักโทษ ซึ่งเป็นการขัดกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ฉะนั้น การปล่อยชั่วคราวจึงเป็นการบรรเทาผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของจำเลยในคดีอาญา นอกจากนั้นแล้วในการปล่อยชั่วคราวตามหลักกฎหมายวางหลักให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวจำเลยได้อย่างกว้างขวาง แต่ในทางปฏิบัติแล้วศาลยังคงอาศัยอัตราโทษของผู้ต้องหาหรือจำเลยและหลักประกันเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทำให้การพิจารณาสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวยังคงยึดโยงกับฐานะและทรัพย์สิน ส่งผลกระทบให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนไม่ได้รับความเสมอภาคในการประกันตัวในชั้นศาล เหตุเพราะศาลไม่มีข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลยและไม่มีเครื่องมือที่เหมาะสมในการหาข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ (ธนพร จุลศรี และคณะ, 2563)

2. หลักการควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในอำนาจรัฐ

หลักการควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องใช้มาตรการควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดี สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. การควบคุมเพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย
2. การควบคุมเพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย
3. การควบคุมเพื่อประกันการบังคับโทษ

ภายหลังผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกควบคุมตัวจะมีสิทธิยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว โดยศาลจะพิจารณาซึ่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมกับสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน หากเห็นว่ากระทบต่อสิทธิเสรีภาพเกินสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีพฤติการณ์หลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน ศาลจะต้องอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวตามคำร้องขอปล่อยชั่วคราวเสมอ (คณิต ฒ นคร, 2553)

3. หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการปล่อยชั่วคราว

การปล่อยชั่วคราวเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเป็นมาตรการที่สืบเนื่องมาจากการใช้มาตรการบังคับตามกฎหมายที่ก้าวล่วงไปกระทบสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ได้แก่ การจับ การควบคุม และการขัง ซึ่งเป็นกรณีที่มีความจำเป็นต้องควบคุมบุคคลนั้นไว้ในระหว่างการดำเนินคดี ดังนั้น หากไม่มีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมบุคคลนั้นไว้ ก็ย่อมไม่ต้องพิจารณาเรื่องการปล่อยชั่วคราว จึงกล่าวได้ว่าบทบัญญัติของกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบและต้องพิจารณาอย่างเป็นเรื่องเดียวกัน

เมื่อมีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในอำนาจรัฐระหว่างดำเนินคดี จึงต้องพิจารณาเรื่องการจำกัดเสรีภาพ ซึ่งจุดสมดุลในเรื่องนี้จึงอยู่ที่การปล่อยชั่วคราวระหว่างการพิจารณาคดี ขณะเดียวกัน การใช้มาตรการทางกฎหมายกำกับเพื่อให้แน่ใจว่าวัตถุประสงค์ของการควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างดำเนินคดีนั้นจะไม่ถูกกระทบกระเทือน อันจะทำให้เกิดความเสียหายแก่การดำเนินคดีของรัฐ (อติรุจ ตันบุญเจริญ, 2560)

4. หลักการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยง

การปล่อยชั่วคราวที่ยังคงยึดโยงอยู่กับเงินหรือทรัพย์สินที่กำหนดเป็นวงเงินประกันหรือหลักประกัน ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในความผิดที่มีอัตราโทษสูงมีโอกาสดำเนินการปล่อยชั่วคราวน้อย โดยเฉพาะบุคคลที่ไม่สามารถหาหลักประกันที่มีมูลค่าเพียงพอมาเสนอต่อศาล ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ที่มีฐานะที่แตกต่างกัน และเกณฑ์การใช้อัตราโทษกับหลักประกันไม่สอดคล้องกับพฤติการณ์การหลบหนีหรือผิดสัญญาประกัน ทั้งนี้ มีสาเหตุมาจากการที่ศาลไม่มีข้อมูลที่เหมาะสมเพียงพอเกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะทำให้เชื่อถือและทำให้ศาลมั่นใจได้ว่าเมื่อปล่อยชั่วคราวไปแล้ว ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี

หรือจะกระทำผิดซ้ำหรือก่อภัยอันตรายประการอื่นหรือไม่ เนื่องจากในคำร้องขอฝากขังของเจ้าพนักงานตำรวจ หรือคำฟ้องของพนักงานอัยการจะมีข้อมูลเพียงพอต่อการพิจารณาการจับและข้อหาเท่านั้น ประกอบกับภาครัฐยังขาด กลไกในการติดตามกำกับดูแลความประพฤติของผู้ต้องหาหรือจำเลยหลังปล่อยชั่วคราว ซึ่งจะทำให้มั่นใจได้ว่า เมื่อปล่อยตัวไปแล้วจะไม่หลบหนี จะไม่ก่อภัยอันตรายแก่สังคม ด้วยปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ศาลต้องหาแนวคิด ที่สะดวกและง่ายที่สุดในการสั่งปล่อยชั่วคราว ซึ่งการแก้ปัญหาจากการที่ศาลไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องหา หรือจำเลยอย่างเพียงพอ ไม่มีเกณฑ์มาตรฐานที่เป็นหลักวิทยาศาสตร์ให้อ้างอิงในการสั่งปล่อยชั่วคราวหรือขัง ไม่มีมาตรการกำกับดูแลสนับสนุนหลังการปล่อยชั่วคราวและไม่มีประสิทธิภาพในการติดตามจับกุมเท่าที่ควร จึงแก้ไขปัญหาด้วยการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยการศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์ ถึงข้อบ่งชี้ที่จะทำให้ศาลสามารถคาดหมายได้ว่า คดีนั้นจะมีหรือไม่มีแนวโน้มที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี มากน้อยเพียงใด ปัจจัยเกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น บุคลิกภาพ อายุ เพศ สัญชาติ ปัจจัยเกี่ยวกับการกระทำผิด เช่น ฐานความผิด ลักษณะและประวัติการกระทำความผิด ปัจจัยเกี่ยวกับหลักประกัน เช่น เงินสด หลักทรัพย์ ตัวบุคคล ผู้ขอประกัน ญาติ นายจ้างผู้ประกอบการวิชาชีพ เป็นต้น แล้วนำมาประเมิน ความเสี่ยงตามหลักวิชาการและผ่านการทดลองที่เป็นหลักวิทยาศาสตร์ จากนั้นจึงออกแบบมาตรการ กำกับดูแลที่สอดคล้องกับระดับความเสี่ยง และเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามจับกุมผู้หลบหนีตามหมายจับ ซึ่งเป็นที่มาของการปล่อยชั่วคราวระบบใหม่ที่ไม่ต้องมีการวางประกันหรือที่เรียกว่า การปล่อยชั่วคราว ด้วยระบบประเมินความเสี่ยง โดยจะนำมาใช้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มาศาลเป็นครั้งแรก และเป็นคดีที่มีอัตรา โทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี มีบุคคลรับรองและบุคคลอ้างอิงที่รู้จักผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นอย่างดีจำนวน 3 คน เป็นการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกัน แต่จะทำการกำกับดูแลตามระดับความเสี่ยงแทน (สำนักงาน ศาลยุติธรรม, 2560)

5. หลักการประเมินความเสี่ยงด้วยหลักสถิติและพฤติกรรมศาสตร์

การนำหลักเศรษฐศาสตร์ สถิติ และเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมหาศาล ที่เกิดขึ้นในสังคม และคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งผลที่ได้ค่อนข้างแม่นยำและช่วยสนับสนุน การตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยงานวิจัยในสหรัฐอเมริกาได้นำวิทยาการทั้งสามด้านมาช่วย ในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับอาชญากรรม เพื่อนำมาช่วยเสริมดุลพินิจของศาลในการประเมินความเสี่ยง และพิจารณาว่าควรขังหรือปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์นั้นมีการเก็บรวบรวมไว้นาน ประมาณ 6 ปี และมีการเก็บข้อมูลกว่า 700,000 ข้อมูล นับว่าเป็นข้อมูลมหาศาล ซึ่งหากวิเคราะห์ได้ย่อมจะทราบ รูปแบบร่วมกัน บางลักษณะที่ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวแล้วหลบหนีหรือก่อเหตุร้ายขึ้น ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้ ย่อมกลายเป็นปัจจัยในการใช้ประเมินความเสี่ยง โดยผลการวิจัยพบว่า การนำวิทยาการใหม่เข้ามาช่วยเสริม ดุลพินิจของศาลนั้น ช่วยให้ศาลสามารถตัดสินใจขังคนที่เหมาะสม และปล่อยคนที่เหมาะสมได้อย่างแม่นยำ มากขึ้น ทั้งยังช่วยลดอาชญากรรมและลดการคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยลงมากกว่าเดิม (มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์ และคณะ, 2559)

การประเมินความเสี่ยงด้วยหลักสถิติและพฤติกรรมศาสตร์มีองค์ประกอบหลักในการพิจารณาอยู่ด้วยกัน 8 ประการ คือ ความเสี่ยงกับสถิติ การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ พฤติกรรมศาสตร์กับความเสี่ยง การรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล การจัดการความเสี่ยงกับการปล่อยชั่วคราว การประเมินความเสี่ยง การลดความเสี่ยง และการควบคุมความเสียหาย (สมประสงค์ เพชรสุวรรณ, 2562)

6. การบริหารจัดการความเสี่ยงกับการปล่อยชั่วคราว

การจัดการความเสี่ยงเป็นวิธีการที่ได้จากการทำความเข้าใจกับความอันตราย ความเสี่ยง และดำเนินการป้องกันและลดความเสี่ยง ในกรณีของการปล่อยชั่วคราวความอันตรายประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ความเสี่ยง (Risk Factors) ความเสียหาย (Harm) ระดับความเสี่ยง (Risk Level) โดยผู้ที่มีความเสี่ยงสูงต้องได้รับการดูแลและจัดการให้เหมาะสมกับความเสี่ยง ในการจัดการความเสี่ยงต้องมีกระบวนการที่เรียกว่า การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) โดยการกำหนดตัวแปรบ่งชี้ความเสี่ยง แล้วนำมาคำนวณค่าความเสี่ยงเพื่อใช้ในการตัดสินใจปล่อยชั่วคราวและลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การประเมินความเสี่ยงถือว่าเป็นเรื่องที่รัฐต้องใส่ใจและให้ความสำคัญ เนื่องจากต้องเผชิญกับความเสี่ยงว่า เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตปล่อยชั่วคราวไปแล้วจะต้องมีผู้ต้องหาหรือจำเลยมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดีหรือจะปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดหรือไม่ และเมื่อปล่อยไปแล้วผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุร้ายหรือไม่ ดังนั้น การปล่อยชั่วคราวของศาลยุติธรรมมีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความเสี่ยง (Risk Management) ด้วยเช่นกัน การตัดสินใจว่าควรปล่อยชั่วคราวหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยศาลจำเป็นต้องคำนึงถึงความเสี่ยง โดยกฎหมายกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาความเสี่ยงอยู่ 2 กรณี ได้แก่ ความเสี่ยงที่จะหลบหนี และความเสี่ยงที่จะก่อเหตุร้ายขึ้น เช่น กระทำความผิด ก่อภัยอันตราย ยุ้งเหยิงกับพยานหลักฐาน ขัดขวางการสอบสวน เป็นต้น (ดุษฎี โยเหลา และคณะ, 2560)

ปัจจุบันการบริหารจัดการความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราวได้พัฒนามากขึ้น โดยสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อแสดงแนวโน้มถึงข้อเท็จจริงที่จะเกิดขึ้นเพื่อให้ศาลมีแนวทางที่เหมาะสมในการตัดสินใจพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว โดยมีกระบวนการในการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เหมาะสมและเชื่อถือได้เพื่อศาลจะใช้ประกอบการพิจารณาด้วย ซึ่งจะทำให้การปล่อยชั่วคราวของศาลมีความสมเหตุสมผลมากยิ่งขึ้น เพิ่มโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนได้รับการปล่อยชั่วคราวมากยิ่งขึ้น ลดจำนวนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาซึ่งเป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและลดภาระของรัฐ ลดการหลบหนีระหว่างพิจารณาคดี ทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว ลดภาระในการบังคับคดีนายประกัน ทำให้การพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวของศาลเป็นที่เชื่อถือ โดยไม่มีข้อครหาและลดโอกาสในการทุจริต (สมประสงค์ เพชรสุวรรณ, 2562)

7. ระบบการกลั่นกรองผู้ต้องหาหรือจำเลยในการปล่อยชั่วคราว

กระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นมีระบบการกลั่นกรองผู้ต้องหาในคดีอาญาซึ่งถูกจับและสอบสวนมิให้ต้องถูกคุมขังโดยไม่จำเป็น หากมีการควบคุมผู้ต้องหาไว้เกินอำนาจของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ

หรือมีการควบคุมโดยปราศจากข้อกล่าวหา หรือโดยผลการปราศจากเหตุอันสมควร ย่อมถือว่าเป็นการควบคุมโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้ถูกควบคุมสามารถใช้หลักการพื้นฐานร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีการปล่อยชั่วคราว อันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนได้ และหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ ศาลอาจปล่อยจำเลยได้ทันที จะเห็นได้ว่า ประเด็นนี้ให้ความสำคัญในการกลั่นกรองผู้ต้องหาอย่างเคร่งครัดก่อนที่จะพิจารณาปล่อยชั่วคราวในชั้นศาล กล่าวคือการใช้หลักเหตุแห่งพยานหลักฐานมาพิจารณาว่าเหตุอันควรสงสัยโดยแน่ชัดว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ หากมีพยานหลักฐานในเบื้องต้นตามสมควรเพียงพอให้เชื่อว่าผู้ต้องหานั้นกระทำความผิดจริง จึงจะมีการควบคุมผู้ต้องหาไว้ แต่ถ้าหากไม่มีพยานหลักฐานแน่ชัดก็就不用มีการควบคุมผู้ต้องหานั้นไว้

ส่วนกรณีที่ผู้ต้องหาถูกฟ้องเป็นจำเลยต่อศาลแล้ว กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หากปรากฏว่า คดีที่จำเลยถูกฟ้องมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไปและมีเหตุอันควรเชื่อว่า หากอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวจำเลยไปแล้ว จำเลยอาจจะไปทำลายพยานหลักฐานในคดีหรืออาจจะหลบหนี แต่ถ้าหากเป็นกรณีเพียงเพราะศาลเชื่อว่า จำเลยมีแนวโน้มที่จะก่อภัยอันตรายอื่นอีก โดยปกติศาลจะอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ดังนั้น ศาลจึงอาจให้ประกันตัวได้ในกรณีที่มิเหตุทำให้จำเลยอาจไปก่อภัยอันตรายอื่นได้อีก การที่ศาลไม่อาจถือเอาเหตุดังกล่าวมาเป็นข้ออ้างในการไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เพราะการที่จำเลยจะไปกระทำความผิดอย่างอื่นอีก จึงเป็นเรื่องที่รัฐควรหามาตรการป้องกันมิให้เกิดเหตุร้ายขึ้นอีก ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังมิได้มีการกระทำความผิดขึ้น ศาลจะใช้มาตรการอันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลมิได้ (ญานินท์ เมฆหมอก, 2562)

ดังนั้น หน่วยงานของรัฐจะต้องมีพยานหลักฐานแน่ชัดแล้วว่า บุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมายจริง และเป็นกรณีที่พนักงานอัยการจะต้องใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องเท่านั้น จึงจะมีการใช้มาตรการดังกล่าวได้

8. การพัฒนาระบบประเมินความเสี่ยงและกำกับดูแลหลังปล่อยชั่วคราว

การพัฒนาระบบประเมินความเสี่ยงนั้นจำเป็นต้องมีการรวบรวมข้อมูลและศึกษาวิจัยในสหรัฐอเมริกา จะเริ่มจากการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ตำรวจ เป็นต้น เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลใดควรนำมาใช้เป็นปัจจัยในการประเมินความเสี่ยง จากนั้นจึงรวบรวมข้อมูลในส่วนปัจจัยนั้น ให้เพียงพอที่จะทำการทดสอบทางสถิติแล้วจึงเริ่มตรวจสอบสถิติหาความเกี่ยวพันระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับการหลบหนีหรือกระทำความผิดซ้ำหรือก่ออันตรายประการอื่น โดยพิจารณาปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป สุดท้ายจะเหลือเฉพาะปัจจัยที่พบความเกี่ยวพันทางสถิติจริงเท่านั้น และด้วยวิธีการคำนวณทางสถิติย่อมสามารถกำหนดน้ำหนักหรือความสำคัญของแต่ละปัจจัยออกมาเป็นตัวเลขได้ และในที่สุดก็จะสามารถกำหนดระดับความเสี่ยง เมื่อได้ผลของปัจจัยและวิธีการกำหนดค่าความเสี่ยงและจัดระดับความเสี่ยง เป็นวิธีการประเมินความเสี่ยงในเบื้องต้น ควรทดลองใช้วิธีการประเมินความเสี่ยงนั้นในพื้นที่ทดลอง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของวิธีการดังกล่าว เมื่อผ่านการทดสอบแล้วจึงนำไปใช้อย่างเป็นทางการ (มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์ และคณะ, 2560) อย่างไรก็ตาม วิธีประเมินความเสี่ยงนี้ควรมีการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำเป็นประจำทุกระยะเวลาที่กำหนด

ในส่วนวิธีการกำกับดูแลผู้มีความเสี่ยงในระดับต่าง ๆ นั้น ในแต่ละห้องที่มีระบบประเมินความเสี่ยงจะต้องมีข้อแนะนำในการกำกับดูแลที่แตกต่างกันไปโดยผู้เกี่ยวข้องในแต่ละระดับห้องที่และองค์กรทุกฝ่ายต้องแสดงความคิดเห็นร่วมกัน (มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์ และคณะ, 2560)

ผลการวิจัย

การนำระบบประเมินความเสี่ยงมาใช้ในการปล่อยชั่วคราวเพื่อแก้ไขปัญหาการปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกันหรือหลักประกัน ศาลจะพิจารณาจากข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลยประกอบคำร้องขอปล่อยชั่วคราว ข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องมีความสำคัญในการวิเคราะห์พฤติการณ์และความน่าเชื่อถือของผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือจะไปก่อภัยอันตรายประการอื่น ซึ่งระบบประเมินความเสี่ยงเป็นวิธีการพิจารณาพฤติการณ์ความเสี่ยงของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นสำคัญ การปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงนั้นยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ จึงเป็นเพียงการเพิ่มโอกาสผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนบางกลุ่มได้มีโอกาสเข้าถึงสิทธิในการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงเท่านั้น

จากการวิเคราะห์ปัญหาการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงและการกำกับดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยพิจารณาถึงหลักสำคัญของการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงในประเทศไทยเปรียบเทียบกับมาตรการในการปล่อยชั่วคราวของต่างประเทศ พบว่ามีปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาการจำกัดอัตราโทษของผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่เกิน 5 ปี

การกำหนดหลักเกณฑ์ข้อจำกัดเฉพาะผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีคดีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ในการเข้าร่วมระบบประเมินความเสี่ยงของศาล ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวส่งผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีคดีอัตราโทษจำคุกเกิน 5 ปี ไม่สามารถเข้าร่วมการประเมินความเสี่ยงได้ (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2560) อีกทั้งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ยังไม่ได้พิจารณาถึงพฤติการณ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลย เพราะบางลักษณะของฐานความผิด ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีจิตใจที่โหดร้าย อาทิเช่น ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 กำหนดให้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปีและปรับไม่เกินสองหมื่นบาท (ชนพร จุลศรี และคณะ, 2563)

เมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกาแล้ว พบว่า หลักเกณฑ์การพิจารณาการปล่อยชั่วคราว ตามหลักกฎหมาย The Judiciary Act 1789 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสิทธิการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนไว้ในมาตรา 12 และมาตรา 33 ซึ่งวางหลักไว้ว่า “การประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องมีทุกคดี เว้นแต่คดีที่มีโทษประหารชีวิต” ซึ่งบุคคลที่ถูกจับกุมในความผิดที่มีโทษไม่ถึงขั้นประหารชีวิตจะต้องได้รับการประกันทุกกรณี แม้จะมีโทษประหารชีวิตศาลก็ต้องใช้ดุลพินิจในการประกันตัว โดยพิจารณาถึงลักษณะและพฤติการณ์แวดล้อมทั้งพยานหลักฐานของความผิด (ญานินท์ เมฆหมอก, 2562) แต่กฎหมายไทยนั้นได้วางหลักเกณฑ์

พิจารณาการปล่อยชั่วคราวไว้โดยกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาไปถึงลักษณะความหนักเบาของข้อหา และพฤติการณ์แห่งคดีด้วย ซึ่งไม่ได้ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว ดังนั้น หลักเกณฑ์การปล่อยชั่วคราวตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาจึงมีความเหมาะสมมากกว่าหลักเกณฑ์ตามกฎหมายไทย เพราะกฎหมายสหรัฐอเมริกาจะคำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว อันเป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ในส่วนประเทศญี่ปุ่นนั้นกฎหมายรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1948 ได้วางหลักเกณฑ์สำคัญเกี่ยวกับการควบคุมผู้ต้องหาในคดีอาญาไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่พลเมือง (Rights and Duties of The People) มาตรา 31 ได้บัญญัติถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไว้ว่า บุคคลจะไม่ถูกจำกัดสิทธิในชีวิตและเสรีภาพ เว้นแต่อาศัยอำนาจโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งกฎหมายมีข้อกำหนดไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หากปรากฏว่า คดีที่จำเลยถูกฟ้องมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไปและมีเหตุอันควรเชื่อว่า หากปล่อยชั่วคราวไปแล้ว จำเลยอาจจะไปทำลายพยานหลักฐานในคดีหรืออาจจะหลบหนี แต่ถ้าหากเป็นกรณีเพียงเพราะศาลเชื่อว่า จำเลยมีแนวโน้มที่จะไปก่อภัยอันตรายอื่นอีก ศาลจะอนุญาตปล่อยชั่วคราวได้ การที่ศาลไม่อาจถือเอาเหตุดังกล่าวมาเป็นข้ออ้างในการไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เพราะการที่จำเลยจะไปกระทำความผิดอย่างอื่นอีก จึงเป็นเรื่องที่รัฐควรหามาตรการป้องกันมิให้เกิดเหตุร้ายขึ้น ซึ่งเป็นกรณีที่จำเลยยังมิได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ศาลจะใช้มาตรการอันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลมิได้ ก่อนที่จะใช้มาตรการควบคุมผู้ต้องหา จึงต้องมีพยานหลักฐานแน่ชัดแล้วว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง และพนักงานอัยการต้องใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องเท่านั้น ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับการกลั่นกรองผู้ต้องหาหลายขั้นตอนและการใช้มาตรการควบคุมผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐอย่างเคร่งครัดตั้งแต่ในชั้นสอบสวน ดังนั้น ประเทศญี่ปุ่นจึงไม่มีปัญหาเรื่องการปล่อยชั่วคราวในระหว่างพิจารณาคดีของศาลและไม่มีพื้นฐานการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ ด้วยเหตุที่ประเทศญี่ปุ่นนั้นมีความเคร่งครัดต่อกฎระเบียบ จึงทำให้ผู้บังคับใช้กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นมีการปฏิบัติตามกฎหมายที่ออกมาเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างเคร่งครัดเช่นกัน ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (รัตน ธรรมรัตน์, 2544)

ดังนั้น ในระยะแรกควรแก้ไขหลักเกณฑ์การเข้าถึงสิทธิการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยง โดยขยายอัตราโทษจากเดิม “จำคุกไม่เกิน 5 ปี” เป็น “จำคุกไม่เกิน 10 ปี” เพื่อให้บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดสามารถเข้าร่วมระบบประเมินความเสี่ยงได้ เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมได้มากขึ้น ทั้งนี้ ควรมีการจำกัดเฉพาะคดีที่มีความผิดไม่ร้ายแรงและไม่มีผลกระทบต่อสังคม รวมทั้งพิจารณาถึงพฤติการณ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นสำคัญ อันจะทำให้สามารถคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดีโดยได้รับการปล่อยชั่วคราวมากขึ้น

2. ปัญหาการไม่มีหน่วยงานกลางในการรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล

การไม่มีหน่วยงานดูแลเฉพาะเจาะจง ในการรับผิดชอบด้านข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยตรง เพื่อทำหน้าที่ช่วยสนับสนุนศาลในด้านข้อมูลและขั้นตอนอื่น ๆ การขาดข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนเพื่อประกอบ

การใช้ดุลพินิจในการพิจารณาว่าสมควรที่จะปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นปัญหาสำคัญที่ศาลจะต้องใช้ประกอบการพิจารณาว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีโอกาสหรือมีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือจะไปก่อภัยอันตรายประการอื่น ซึ่งการจะวินิจฉัยปัญหาเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องนั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยข้อมูล อันเป็นพฤติการณ์แห่งคดีและพฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ประกอบการวินิจฉัย ปัจจุบันมีเพียงเจ้าหน้าที่ศาลในการทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงเท่านั้น ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการประเมินความเสี่ยง อีกทั้งยังไม่มีผลการตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนทุกขั้นตอนและข้อมูลที่รวบรวมได้นั้นจะต้องผ่านการพิสูจน์ได้ว่ามีความเกี่ยวพันกันโดยมีความสำคัญกับความเสี่ยง จนถือได้ว่าเป็นปัจจัยในการประเมินความเสี่ยงอย่างแท้จริง (ศูนย์ประเมินความเสี่ยงและกำกับดูแลในชั้นปล่อยชั่วคราว : ศาลอาญากรุงเทพใต้, 2564)

เมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกาแล้วพบว่า การจัดตั้งสำนักงานปล่อยชั่วคราวซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระทำหน้าที่ช่วยสนับสนุนงานศาลด้านข้อมูลในการประเมินความเสี่ยง ไว้โดยเฉพาะ ในการเสนอความเห็นต่อศาลว่าควรปล่อยตัวจำเลยไปหรือไม่ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดรูปแบบการประเมินความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราวจำเลยขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือให้ศาลสามารถพิจารณาพฤติกรรมของจำเลยว่าจะหลบหนีไปก่อภัยอันตรายต่อสังคมหรือจะไปยุ่งเกี่ยวกับพยานหลักฐานหรือไม่ จึงสามารถช่วยให้การปล่อยชั่วคราวมีข้อมูลถูกต้องและครบถ้วนทุกขั้นตอนมากกว่าการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงของไทย สามารถช่วยแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม เพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์ และคณะ, 2559)

ส่วนการปล่อยชั่วคราวของประเทศญี่ปุ่นนั้นไม่ได้ดำเนินการโดยสำนักงานปล่อยชั่วคราว แต่เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการกลั่นกรองผู้ต้องหาตั้งแต่เริ่มต้นในชั้นสอบสวนเพื่อทำรายงานข้อมูลผู้ต้องหาและแสดงความเห็นต่อศาลว่า ผู้ต้องหารายใดมีแนวโน้มที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว จึงถือว่าเป็นการสนับสนุนการปล่อยชั่วคราวในชั้นศาล ดังนั้น ประเทศญี่ปุ่นจึงไม่นำหลักการปล่อยชั่วคราวเป็นหลักและการชั่งเป็นชั่งยักเว้นมาใช้ เพราะประเทศญี่ปุ่นยึดหลักความจำเป็นในการควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยและให้ความสำคัญกับมาตรการควบคุมผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐอย่างเคร่งครัด (ญาณินท์ เมฆหมอก, 2562)

ดังนั้น ในทางปฏิบัติกฎหมายไทยเปิดช่องให้การชั่งระหว่างพิจารณาคดีสามารถกระทำได้ง่ายโดยไม่ต้องมีการนำเสนอข้อเท็จจริงสนับสนุนอย่างเพียงพอว่ามีเหตุจำเป็นต้องชั่งระหว่างพิจารณาหรือไม่ ซึ่งเป็นการผลักภาระให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องแสดงให้ศาลเห็นในคำร้องขอปล่อยชั่วคราวว่า ไม่มีเหตุต้องชั่งไว้ในระหว่างพิจารณาคดีและเป็นการผลักภาระมาให้ศาลต้องสั่งคำร้องโดยแทบไม่มีข้อมูลที่สำคัญซึ่งหากกฎหมายไทยกำหนดให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการต้องแสดงหลักฐานหรือข้อเท็จจริงสนับสนุนคำร้องให้ชัดเจนอย่างเช่นประเทศญี่ปุ่น ศาลก็จะมีข้อมูลสำคัญประกอบการพิจารณาปล่อยชั่วคราว ถึงแม้ว่าการฝากขังกับการปล่อยชั่วคราวเป็นคนละส่วนกันแต่ปัจจัยที่ต้องพิจารณาเป็นปัจจัยเดียวกัน (โสภณ รัตนกร และคณะ, 2561) หากมีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อสนับสนุนการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยเช่นเดียวกับสำนักงานปล่อยชั่วคราวในสหรัฐอเมริกา จะสามารถช่วยให้ศาลใช้ดุลพินิจพิจารณาการปล่อยชั่วคราวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ปัญหาบุคคลรับรองความประพฤติและบุคคลอ้างอิงยืนยันความน่าเชื่อถือ

การพิจารณาปล่อยชั่วคราวศาลจะต้องคำนึงว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีพฤติการณ์เสี่ยงต่อการที่จะหลบหนี หรือจะเข้าไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่ จึงต้องอาศัยข้อมูลจากผู้นำชุมชนหรือนายจ้างว่ามีความประพฤติดี ไม่มีพฤติกรรมจะหลบหนี เกิดเป็นปัญหาต่อจำเลยที่ไม่มีบุคคลรับรองความประพฤติและบุคคลอ้างอิงยืนยันความน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งที่ไม่สามารถทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้ว่าข้อเท็จจริงที่ได้จากการสอบถามผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ด้วยระยะเวลาที่ต้องมีการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวในวันเดียวกับที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมาศาลครั้งแรก รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลรับรองและบุคคลอ้างอิงกับผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่มากพอที่จะทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ และการให้ข้อมูลเท็จแก่เจ้าหน้าที่จะมีผลต่อระดับคะแนนประเมินความเสี่ยง จนอาจส่งผลต่อการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว (ศูนย์ประเมินความเสี่ยงและกำกับดูแลในชั้นปล่อยชั่วคราว : ศาลอาญากรุงเทพใต้, 2564)

ดังนั้น การตรวจสอบประวัติการทำงานของผู้ต้องหาหรือจำเลย เจ้าหน้าที่จะต้องใช้ความระมัดระวัง โดยไม่ควรติดต่อบริษัทนายจ้างในทันที เพราะอาจเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องถูกนายจ้างไล่ออกจากงาน แต่ควรใช้วิธีการสอบถามจากบุคคลที่รู้จักหรือผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องนำเอกสารหลักฐานการทำงาน หรือการได้รับเงินค่าจ้างมาแสดงเพื่อยืนยันต่อเจ้าหน้าที่ (มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์ และคณะ, 2560) อีกทั้งปัญหาการต้องมีบุคคลรับรองความประพฤติและบุคคลอ้างอิงยืนยันความน่าเชื่อถือ ยังเป็นข้อจำกัดที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยบางกลุ่มที่ไม่มีบุคคลอ้างอิงยืนยันความน่าเชื่อถือ จึงทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนหรือด้อยโอกาสในการเข้าถึงสิทธิในการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงต้องกลับเข้าสู่ระบบปกติโดยต้องมีหลักประกันและอาจจะต้องถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดี

เมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกาแล้วพบว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่จำเป็นต้องมีบุคคลรับรองความประพฤติและบุคคลอ้างอิงยืนยันความน่าเชื่อถือ เนื่องจากเจ้าหน้าที่สำนักงานปล่อยชั่วคราวจะมีขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลยและทำรายงานประเมินความเสี่ยงเสนอศาลในวันเดียวกับที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมาศาลครั้งแรกโดยในทันทีที่เจ้าหน้าที่ปล่อยชั่วคราวที่รับผิดชอบงานด้านประเมินความเสี่ยงได้รับแจ้งถึงการจับกุมผู้ต้องหา รายใด ก่อนนำตัวผู้ต้องหา มาถึงศาล เจ้าหน้าที่จะทำการตรวจสอบฐานข้อมูลต่างๆ เพื่อรวบรวมประวัติหรือสืบทราบข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องหา โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานปล่อยชั่วคราวต้องสอบถามผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนเท่าที่จะทำได้ เพื่อที่ทราบข้อมูลโดยละเอียดและครอบคลุมที่สุดโดยไม่จำกัดแต่เพียงประวัติอาชญากรรมหรือประวัติการหลบหนีที่ผ่านมาเท่านั้น เพราะการที่จะตัดสินหรือขังผู้ต้องหา รายใดโดยเพียงใช้ข้อมูลจากอดีตในฐานะข้อมูลถือว่าไม่ยุติธรรม อย่างไรก็ตาม แม้เจ้าหน้าที่จะทำรายงานที่เป็นลายลักษณ์อักษรไม่ทัน แต่หากเจ้าหน้าที่ที่มีข้อมูลพร้อมเสนอศาลก็สามารถแถลงด้วยวาจาได้ (มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์ และคณะ, 2559)

ในส่วนของประเทศญี่ปุ่นนั้นพบว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่จำเป็นต้องมีบุคคลรับรองและบุคคลอ้างอิงความน่าเชื่อถือ เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นมีแนวทางปฏิบัติในการกลั่นกรองผู้ต้องหาในคดีอาญาอย่างเคร่งครัดในชั้นสอบสวนก่อนที่จะพิจารณาปล่อยชั่วคราวในชั้นศาล และศาลจะรับฟัง

ความคิดเห็นของ พนักงานอัยการ ทนายความ และผู้ประกันตัวจำเลย เมื่อศาลเชื่อว่าจำเลยจะไม่หลบหนี ศาลจะอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวในทันที (รัตน ธรรมรัตน์, 2544)

ดังนั้น ควรแก้ไขหลักเกณฑ์การประเมินความเสี่ยงที่ต้องมีบุคคลรับรองความประพฤติเป็นการประเมินความเสี่ยง โดยอาศัยข้อมูลจากประวัติส่วนตัวและทำการตรวจสอบฐานข้อมูลต่างๆ เพื่อรวบรวมประวัติและสืบเสาะความประพฤติให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างแท้จริง

4. ปัญหาระดับความเสี่ยงและเงื่อนไขการกำกับดูแลหลังปล่อยชั่วคราว

การกำหนดเงื่อนไขการกำกับดูแลหลังการปล่อยชั่วคราวตามระดับความเสี่ยง โดยพิจารณาจากผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีระดับความเสี่ยงต่ำมาก ต่ำ ปานกลาง สูง สูงมาก การกำหนดเงื่อนไขการปล่อยชั่วคราวจะมีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามระดับความเสี่ยง แต่ระดับความเสี่ยงที่เกิดผลกระทบมากที่สุด คือระดับความเสี่ยงปานกลาง ศาลจะตั้งผู้กำกับดูแลเพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ให้มีการหลบหนีหรือกระทำความผิดซ้ำในระหว่างการปล่อยชั่วคราว แต่ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้กำกับดูแลกับผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มากพอที่จะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยปฏิบัติตามเงื่อนไข จนบางครั้งไม่อาจจะควบคุมดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยให้มารายงานตัวต่อศาลหรือผู้กำกับดูแลที่ศาลตั้งให้ตามกำหนด (ศูนย์ประเมินความเสี่ยงและกำกับดูแลในชั้นปล่อยชั่วคราว : ศาลอาญากรุงเทพใต้, 2564) จึงต้องทำรายงานเสนอศาลในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำผิดเงื่อนไข และการกำหนดเงื่อนไขกำกับดูแลให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) เพื่อไม่ให้จำเลยหลบหนี หรือไปก่อความเสียหายหรือก่ออันตรายต่อสังคมหลังจากได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว แต่อย่างไรก็ตาม การติดอุปกรณ์ดังกล่าวถือว่ากระทบสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ซึ่งไม่เหมาะสมและไม่ได้สัดส่วนกับระดับความเสี่ยง

เมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกาแล้วพบว่า การกำหนดเงื่อนไขการกำกับดูแลหลังการปล่อยชั่วคราวนั้น เจ้าหน้าที่จะพิจารณาเสนอเงื่อนไขต่อศาลให้เหมาะสมกับสัดส่วนโทษของผู้ต้องหาหรือจำเลยแต่ละรายในระหว่างปล่อยชั่วคราว ซึ่งระดับความเสี่ยงนั้นจำแนกผู้ต้องหาให้อยู่ในระดับความเสี่ยงต่ำ ปานกลาง สูง สูงมาก สูงอย่างยิ่ง จากนั้นเจ้าหน้าที่จะพิจารณาว่าผู้ต้องหารายนั้นควรได้รับการปล่อยชั่วคราวภายใต้เงื่อนไขใด ซึ่งโดยปกติแล้วไม่มีความจำเป็นต้องกำหนดเงื่อนไขในการกำกับดูแล หากแต่สามารถปล่อยไปได้ทันที โดยเจ้าหน้าที่จะส่งข้อความแจ้งเตือนวันนัดศาล แต่ถ้าความเสี่ยงอยู่ในระดับความเสี่ยงปานกลางถึงสูงอย่างยิ่ง ก็อาจต้องกำหนดเงื่อนไขบางประการ เช่น กำหนดให้มารายงานตัวตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด โดยกำหนดที่อยู่อาศัยของจำเลย และจำกัดการเดินทางของจำเลย เช่น การติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) เป็นต้น ซึ่งการติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) จะมีการจำกัดการใช้เครื่องมือดังกล่าว เนื่องจากการกำหนดเงื่อนไขการปล่อยชั่วคราวต้องคำนึงถึงเงื่อนไขที่กระทบสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้น้อยที่สุด แต่หากมีเงื่อนไขอื่นที่เบากว่าและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้เช่นเดียวกัน ย่อมไม่มีเหตุให้ต้องนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) มาใช้ร่วมกับระบบประเมินความเสี่ยง และจะต้องไม่ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์พร่ำเพรื่อจนเกินความจำเป็น

ส่วนการกำกับดูแลผู้มีความเสี่ยงในระดับต่าง ๆ ในแต่ละห้องที่มีระบบประเมินความเสี่ยงจะมีข้อเสนอแนะในการกำกับดูแลที่แตกต่างกันไป โดยผู้เกี่ยวข้องในแต่ละระดับห้องที่เลขาธิการทุกฝ่ายต้องแสดงความคิดเห็นร่วมกัน (มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์ และคณะ, 2560)

ในส่วนการกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวในประเทศญี่ปุ่นนั้นพบว่า แนวทางปฏิบัติมีความแตกต่างกันตรงที่ศาลจะไม่มี การประเมินความเสี่ยงและจำแนกจำเลยให้อยู่ในระดับความเสี่ยง แต่จะรับฟังความคิดเห็นของทนายความจำเลย พนักงานอัยการ และสอบปากคำผู้ขอประกันตัวจำเลย เมื่อศาลเชื่อว่าจำเลยจะไม่หลบหนี ศาลจะอนุญาตให้ประกันโดยกำหนดเงื่อนไขหลังการปล่อยชั่วคราว โดยพิจารณาให้เป็นที่น่าพอใจว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะมาปรากฏตัวต่อศาลตามกำหนด ทั้งนี้ จะพิจารณาจากเหตุอื่นประกอบด้วย เช่น ประเภทคดี พยานหลักฐาน บุคลิกลักษณะ และฐานะทางการเงิน การปล่อยชั่วคราวจะไม่มุ่งเน้นเรื่องหลักประกัน แต่ศาลจะเน้นการกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยต้องปฏิบัติ เช่น ต้องมารายงานตัวตามที่ศาลกำหนด ห้ามเข้าพื้นที่บางเขต หรือห้ามมิให้จำเลยติดต่อกับจำเลยร่วมในคดีหรือพบปะบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เกี่ยวข้องในคดี เช่น ผู้เสียหาย พยาน เป็นต้น (รัตน ธรรมรัตน์, 2544)

ดังนั้น ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่จะต้องใช้ประสบการณ์และความระมัดระวังในการตรวจสอบสาเหตุที่ทำให้ได้ผู้ต้องหาหรือจำเลยอยู่ในระดับความเสี่ยงนั้น เพื่อพิจารณาว่ามีข้อเท็จจริงอื่นที่ควรนำมาพิจารณาให้เหมาะสมกับเงื่อนไขในการกำกับดูแลหลังการปล่อยชั่วคราว ทั้งนี้ จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายจากการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงด้วย

5. ปัญหาด้านปัจจัยในการคำนวณระดับคะแนนประเมินความเสี่ยง

ปัจจัยที่ใช้ในการประเมินความเสี่ยงส่วนใหญ่เป็นปัจจัยที่สามารถตรวจสอบข้อมูลได้จากฐานข้อมูลภาครัฐ โดยนำมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งอาจไม่เพียงพอที่จะพิจารณาได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีปัญหาหรือขาดความน่าเชื่อถือมากนักน้อยเพียงใด ปัจจัยในการประเมินความเสี่ยงควรมีน้ำหนักความเสี่ยงที่ศาลจำเป็นต้องมีข้อมูลที่สำคัญมากพอสมควรเกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกปล่อยชั่วคราว การพิจารณาอนุญาตปล่อยชั่วคราวควรมีข้อมูลส่วนบุคคลให้มากกว่าข้อมูลจากฐานข้อมูลภาครัฐ เพราะระบบประเมินความเสี่ยงเป็นการพิจารณาจากพฤติกรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลย สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณามากที่สุดควรเป็นพฤติกรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งมีปัจจัยข้อเท็จจริงที่ไม่เหมือนกัน (วรัญญา โชติพงศ์, 2562) ข้อมูลที่ใช้ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงของผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมส่งผลให้ระดับคะแนนประเมินความเสี่ยงของผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความแตกต่างกันไป

เมื่อเปรียบเทียบการนำปัจจัยมาคำนวณระดับคะแนนประเมินความเสี่ยงในสหรัฐอเมริกาพบว่า การกำหนดปัจจัยที่ใช้ในการประเมินความเสี่ยงจะต้องมีการประชุมรับฟังความเห็นจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ตำรวจ เป็นต้น โดยพิจารณาว่าข้อมูลใดควรนำมาใช้เป็นปัจจัยในการประเมินความเสี่ยง จากนั้นจึงรวบรวมข้อมูลในส่วนปัจจัยนั้นๆ ซึ่งการประเมินความเสี่ยงมิใช่เครื่องมือที่บังคับให้เจ้าหน้าที่ต้องยึดถือตายตัว โดยต้องใช้ดุลพินิจจากข้อเท็จจริงอื่นประกอบด้วย วิธีการประเมินความเสี่ยงจะมีการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำเป็นประจำทุกระยะเวลาที่กำหนด (มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์ และคณะ, 2559)

ซึ่งแตกต่างจากประเทศญี่ปุ่นที่ไม่มีการนำปัจจัยหลักมาวิเคราะห์เพื่อประเมินความเสี่ยง เพราะโดยหลักแล้ว ศาลญี่ปุ่นจะไม่ให้มีการควบคุมจำเลยไว้ก่อนการพิจารณาคดี ศาลจะพิจารณานุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยใช้ดุลพินิจของศาล ส่วนใหญ่ศาลจะพิจารณาปล่อยชั่วคราว แต่อย่างไรก็ตาม ศาลจะพิจารณาให้เป็นที่น่าพอใจว่า จำเลยจะมาปรากฏตัวต่อศาลตามกำหนด (รัตน ธรรมรัตน์, 2544) นอกจากจะมีระบบการกลั่นกรองก่อนที่จะมีการควบคุมผู้ต้องหาแล้ว ศาลจะพิจารณาปล่อยชั่วคราวเป็นหลักเช่นกัน การไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเป็นข้อยกเว้นที่ต้องพิจารณาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น

ดังนั้น จึงไม่อาจยึดถือหรือใช้ระบบประเมินความเสี่ยงเพียงอย่างเดียว ศาลควรใช้ดุลพินิจจากข้อเท็จจริงอื่นประกอบด้วย เพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีผลคะแนนความเสี่ยงเหมือนกันอาจมีปัจจัยอื่นที่จะทำให้การพิจารณาแตกต่างกันได้

บทสรุป

ผู้วิจัยได้ทำการสรุปประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วยระบบประเมินความเสี่ยง ดังนี้

1. การสนับสนุนให้มีมาตรการปล่อยชั่วคราวในรูปแบบต่าง ๆ สามารถให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้มีฐานะยากจนหรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรม แต่เนื่องจากปัจจุบันศาลยังคงเน้นเรียกหลักประกัน เพื่อเป็นการรับประกันการมีผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดีและลงโทษตามกฎหมาย โดยไม่คำนึงถึงหลักกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยเฉพาะกรณีที่มีเหตุจำเป็นเท่านั้น โดยสภาพปัญหาดังกล่าวอาจส่งผลกระทบให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนหรือด้อยโอกาสไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยง และศาลอาจจะพิจารณาปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกัน และอาจต้องถูกควบคุมระหว่างพิจารณาคดี

2. การปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงต้องพิจารณาพฤติกรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยแต่ละรายเป็นสำคัญ ซึ่งมีปัจจัยข้อเท็จจริงแตกต่างกันย่อมส่งผลให้ระดับคะแนนของผู้ต้องหาหรือจำเลยแตกต่างกัน โดยเฉพาะผู้ต้องหาหรือจำเลยบางรายที่อยู่ในเกณฑ์ที่ควรปล่อยหรือไม่ควรปล่อย เมื่อศาลมีข้อมูลปัจจัยความเสี่ยงของผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว จะสามารถทราบระดับความเสี่ยงของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น ซึ่งจะทำให้ศาลใช้ดุลพินิจสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวและกำหนดเงื่อนไขกำกับดูแลหลังปล่อยชั่วคราวที่เหมาะสมและสอดคล้องกับระดับความเสี่ยง ที่สำคัญวิธีดังกล่าวยังมีหลักการทางวิทยาศาสตร์ อ้างอิงและน่าเชื่อถือกว่าการใช้ดุลพินิจของศาลเพียงอย่างเดียว

3. การพัฒนาระบบประเมินความเสี่ยงในการรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้มีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการใช้เทคโนโลยีสร้างระบบฐานข้อมูลของแต่ละศาลให้เชื่อมโยงกันทุกศาลจะสามารถเข้าถึงข้อมูลซึ่งกันและกันได้ เพื่อนำข้อมูลมาประเมินความเสี่ยงให้ทันต่อการพิจารณาคดีของศาล และหากประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการเชื่อมโยงกับฐานข้อมูล ก็ยิ่งจะทำให้ฐาน

ข้อมูลมีความละเอียดมากยิ่งขึ้น สามารถอำนวยความสะดวกในการตรวจสอบประวัติของผู้ต้องหาหรือจำเลย และประเมินความเสี่ยงได้อย่างสมบูรณ์และรวดเร็วยิ่งขึ้น

4. การพัฒนาระบบการกำกับดูแลหลังการปล่อยชั่วคราว ซึ่งหากขาดมาตรการกำกับดูแลที่เป็นรูปธรรม จะเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่จะทำให้แนวทางการปฏิบัติของศาลไทยไม่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งมีผลสำคัญ ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มาศาลตามนัด อย่างไรก็ตาม ควรเพิ่มมาตรการแจ้งเตือนวันนัดเป็นระยะ โดยเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการส่งข้อความแจ้งเตือนวันนัด ผลของการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล และการไม่ไปศาลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบก่อนวันนัดล่วงหน้า การแจ้งเตือนทำได้โดยระบบอัตโนมัติซึ่งถือว่าเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพสูง ในการลดอัตราการหลบหนีและการไม่มาศาลตามกำหนด

5. การให้คำปรึกษา “คลินิกจิตสังคม” เป็นความร่วมมือระหว่างศาลกับหน่วยงานภายนอกในการให้คำปรึกษา ระหว่างการปล่อยชั่วคราวเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ควรได้รับความช่วยเหลือพิเศษ หรือรับการบำบัดรักษาในระหว่างการปล่อยชั่วคราว ให้มีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีและเหมาะสมเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ดังนั้น โดยแนวคิดและวิธีการปฏิบัตินี้จะสำเร็จได้ย่อมขึ้นอยู่กับการประสานความร่วมมือที่ดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันศาลยุติธรรมทั่วประเทศยังไม่สามารถเข้าร่วมระบบประเมินความเสี่ยงดังกล่าวได้ทุกศาล แต่อย่างไรก็ตาม ศาลที่ไม่ได้เข้าร่วมระบบการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงสามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้โดยไม่ต้องมีประกันหรือหลักประกัน ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 วรรคสอง ได้เปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยนำเสนอข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราว ศาลอาจรับฟังข้อเท็จจริงและสั่งให้เจ้าพนักงานศาลช่วยเหลือ และแนะนำผู้ต้องหาหรือจำเลยในการนำเสนอข้อมูลข้างต้น รวมทั้งทำรายงานหรือความเห็นประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว ซึ่งทำให้ศาลมีข้อมูลในการสั่งปล่อยชั่วคราวมากขึ้น โดยศาลไม่จำเป็นต้องรอเข้าร่วมระบบประเมินความเสี่ยงและกำกับดูแลแต่อย่างใด

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วยระบบประเมินความเสี่ยง ดังนี้

1. การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาด้วยระบบประเมินความเสี่ยง ดังนี้

1.1 ควรเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 ในส่วนของการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว โดยต้องพิจารณาจากผลการประเมินความเสี่ยงและกำหนดรายละเอียดขั้นตอน และวิธีการกำกับดูแลหลังปล่อยชั่วคราวเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

1.2 ควรบัญญัติกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 190 โดยเพิ่มบทลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีระหว่างการปล่อยชั่วคราวเป็นมาตรา 190/1 บัญญัติว่า “ผู้ใดหลบหนีระหว่างการได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวไปจากศาล พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจให้ปล่อยชั่วคราวในคดีอาญา ต้องระวางโทษ...” โดยบทลงโทษสำหรับความผิดในการหลบหนีนั้นจะต้องไม่ระงับสิ้นไป เพราะเหตุที่มีการสั่งไม่ฟ้อง ยกฟ้อง จำหน่ายคดีหรือถอนฟ้องผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้นั้นแต่ประการใด

2. การกำหนดมาตรการป้องกันและควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีระหว่างการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยง ดังนี้

2.1 ควรนำระบบแอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟน (Smart phone) มาเป็นระบบติดตามตัวแทนการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) โดยการนำเทคโนโลยีที่มีใช้อยู่แล้วในการติดตามที่อยู่ของผู้ใช้ระบบ GPS เพื่อใช้ในการยืนยันตัวตนผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ชัดเจนแน่นอนมากยิ่งขึ้น ด้วยวิธีการใช้ลายพิมพ์นิ้วมือหรือการจดจำใบหน้ามาประยุกต์ใช้ในแอปพลิเคชัน ซึ่งเหมาะสมกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี แต่อย่างไรก็ตาม จะต้องคำนึงถึงผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยังไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีนี้ด้วย

2.2 ควรเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทั้งก่อนและหลังปล่อยชั่วคราว มีการแจ้งเตือนวันนัดก่อนวันนัดส่งหน้าเป็นระยะและให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถึงผลของการไม่มาศาลตามกำหนด เพื่อลดอัตราการหลบหนีและการไม่มาศาลให้ลดน้อยลง

3. การพัฒนาระบบประเมินความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาระหว่างการพิจารณาคดี ดังนี้

3.1 ควรจัดตั้งหน่วยงานกลางทำหน้าที่รับผิดชอบด้านข้อมูลเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและช่วยเหลือศาลด้านข้อมูล เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาปล่อยชั่วคราว และรายงานข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวกับการกำกับดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการปล่อยชั่วคราวให้เป็นไปตามเงื่อนไขของศาล เพื่อให้ศาลสามารถกำหนดเงื่อนไขในการกำกับดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับระดับความเสี่ยงอย่างแท้จริง

3.2 ควรประสานความร่วมมือระหว่างสำนักงานตำรวจแห่งชาติและสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อสนับสนุนงานศาลในด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี พร้อมทั้งเสนอความเห็นว่าการปล่อยหรือไม่ควรปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยและรายงานข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวกับการกำกับดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการปล่อยชั่วคราวให้เป็นไปตามเงื่อนไขของศาล

ดังนั้น หลักประกันที่กระบวนการยุติธรรมเรียกจากผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะต่างกันในมูลค่าที่เท่ากัน เพื่อแลกกับอิสรภาพในระหว่างการพิจารณาคดีก็คือความไม่เป็นธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง การอำนวยความสะดวกยุติธรรมอย่างถูกต้องและเสมอภาคแก่ประชาชนได้เข้าถึงสิทธิการปล่อยชั่วคราวอย่างเท่าเทียมกันได้นั้น สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญคือตัวบทกฎหมายและการปฏิบัติที่ดี

บรรณานุกรม

- คณิต ณ นคร. (2553). **กระบวนการยุติธรรมกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน**. วิญญูชน.
- คณะกรรมการประจำศูนย์ประเมินความเสี่ยงและการกำกับดูแลในชั้นปล่อยชั่วคราว. (2564). ศาลอาญากรุงเทพใต้. **ชาญวิทย์ รักษ์กุลชน**. (2556). **สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ**. (รายงานการอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 1). วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ.
- ญาณินท์ เมฆหมอก. (2562). **การปล่อยชั่วคราวตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ**. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ดุษฎิโยเลา, ธนวัฒน์ พิสิฐจินตา, นริสรา พิงโพธิ์สภ, สุภากร จันประเสริฐ และ ฌนัทธรัตน์ ไชยอัศวรักษ์. (2560). **พฤติกรรมศาสตร์เพื่อการจัดการความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราว**. สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ชนพร จุลศรี สุนทรี บุชิตชน. (2563). ปัญหาความไม่เสมอภาคทางกฎหมายในการปล่อย ชั่วคราวจำเลยในคดีอาญา. **วารสารปัญญาปณิธาน**, 5(2), 83-94.
- บรรเจิต สิงคะเนติ. (2555). **หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์. ประพิน ประดิษฐากร และธัญญานุช ตันติกุล. (2559). เงินไม่ใช่คำตอบ (อีกต่อไป): การปล่อยชั่วคราวที่ไม่ ยึดโยงกับฐานะหรือทรัพย์สิน กรณีศึกษาของศาลในระดับท้องถิ่น และระดับสหพันธรัฐ ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา. **ดุลพາห**, 63(2), 38-79.
- มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์. ประพิน ประดิษฐากร และธัญญานุช ตันติกุล. (2560). **รายงานวิจัย เรื่องการนำวิทยาการ บริหารความเสี่ยงเชิงพฤติกรรมศาสตร์มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปล่อยชั่วคราว**, สำนักงานศาลยุติธรรม.
- รัตนา ธมรัตน์. (2544). **อำนาจรัฐในการควบคุมตัวผู้ต้องหา : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับ ประเทศญี่ปุ่น**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรัญญา โชติพงศ์. (2562). **แนวทางในการสร้างแบบประเมินความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราวก่อนการพิจารณาคดีในกลุ่มผู้ต้องหาหรือจำเลยคดีอาเสพติด**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชัย ศรีรัตน์. (2556). **รายงานการวิจัยตัวชี้วัดสิทธิมนุษยชน**. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน. สำนักงานศาลยุติธรรม. (2560). **คู่มือสำหรับการประสานความร่วมมือระหว่างศาลยุติธรรมกับ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในการนำร่องปฏิรูปการปล่อยชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงและการกำกับดูแลในชั้นปล่อยชั่วคราว**. สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรบุคคล.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2560). **คู่มือสำหรับผู้พิพากษาในการนำร่องปฏิรูปการปล่อย ชั่วคราวด้วยระบบประเมินความเสี่ยงและการกำกับดูแลในชั้นปล่อยชั่วคราว**. สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรบุคคล.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2560). **โครงการประเมินความเสี่ยงและกำกับดูแลในชั้นปล่อยชั่วคราว**. สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรบุคคล.

สำนักงานศาลยุติธรรม. (2560). **แนวทางการปฏิบัติงานเพื่อประสานงานระหว่างศาลยุติธรรมกับฝ่ายปกครอง (กำหนดผู้ใหญ่บ้าน) ในโครงการพัฒนาระบบประเมินความเสี่ยงและการกำกับดูแลผู้ถูกปล่อยชั่วคราว ในศาลยุติธรรม**. สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรบุคคล.

สำนักงานศาลยุติธรรม. (2560). **ประมวลคำถาม คำตอบ ข้อหารือ เกี่ยวกับการดำเนิน โครงการพัฒนาระบบประเมิน ความเสี่ยงและการกำกับดูแลในชั้นปล่อยชั่วคราว**. สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรบุคคล.

โสภณ รัตนกร มุขเมธิน กลั่นนุรักษ์ กำพล รุ่งรัตน์ ศุภกิจ แยมประชา. (2561). การปฏิรูปการปล่อยชั่วคราว: วิสัยทัศน์ นวัตกรรม และเทคโนโลยี. **ดุลพາห**, 65(1), 18-42.

อดิรุจ ตันบุญเจริญ. (2564). **ศาลยุติธรรมบนเส้นทางการสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิ**. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.